

ارزیابی مقایسه تأثیر روش یادگیری دیداری با شنیداری در تلاوت آیات قرآن کریم با مطالعه موردی بر روی دانش آموزان مدرسه شهید رنجبر عالی شهر^۱

چکیده:

انسان‌ها از طریق بینایی بیشترین اطلاعات را از محیط پیرامونی خود کسب می‌نمایند. به عبارتی درصد بالایی از یادگیری از طریق بینایی انسان و دیدن اتفاقات رخ می‌دهد. از طرفی کم‌کارترین عضو بدن انسان هم چشم می‌باشد. زیرا درصد پائینی از مشاهدات را به مغز انتقال می‌دهد. بدین ترتیب آموزگار با توجه به جایگاه مهم هر دو عضو یادگیری یعنی چشم و گوش در آموزش قرآن کریم باید از ساده‌انگاری دوری کند تا فرصت‌های طلایی به دست آمده آموزش را از دست ندهد. روش دیداری به مراتب از روش شنیداری دارای اهمیت بالاتری می‌باشد. چرا که باعث بهتر تثبیت شدن مفاهیم و عمق آموزش در دانش‌آموزان می‌گردد. یکی از پایه‌های روش تدریس آیات قرآن کریم، روش‌های دیداری و شنیداری می‌باشد. پس از بررسی و تدقیق موضوع ملاحظه گردید دانش‌آموزان پایه‌های مذکوری که روش تدریس یادگیری دیداری را در پیش گرفته بودند به پیشرفت قابل توجهی در زمینه روخوانی، روان‌خوانی و حفظ قرآن کریم از خود نشان دادند.

کلمات کلیدی: آموزش قرآن کریم، روش تدریس، روش یادگیری، روش شنیداری، روش دیداری

^۱ هاجر یزدان پناه، سطح دو حوزه، حوزه علمیه الزهرا بوشهر
yazdanpanahfard@yahoo.com

مقدمه و طرح مسئله:

شناسایی روش در هر امری ضروری و لازم می‌باشد چنانکه دانشمند قابل‌ی همچون دکارت نیز در باب اهمیت روش در تحقیقات علمی بیان می‌دارد: بهتر آن است که بدون روش اصلاً کسی به فکر تحقیق و جستجوی حقیقت نیافتد زیرا تحقیق بدون روش تلاشی است ابتر، که به ثمر نمی‌رسد. همچنین ایشان می‌گوید مطالب اساسی در پژوهش علمی، ارائه و تدوین روش صحیح تحقیق است. در پژوهش حقیقت، روش ضرورت دارد. اگر هیچ گاه هیچ حقیقتی را در باره‌ی هیچ چیز جستجو نکنیم بسیار اولی تر است تا آنکه بخواهیم بدون روش به چنین کاری دست بزنیم (فتح الهی ۱۳۷۸). با این توضیح اهمیت روش در تعلیم نیز به خوبی روش می‌شود. از آنجا که قرآن جامع همه علوم است، چه نیکوست که برای امر تعلیم به خصوص در زمینه تعلیم عقاید – که منشأ تمام عقاید برگرفته از تعلیم قرآن و بعد از آن تعلیم پیامبر (ص) و معصومین (ع) است- از این کتاب بزرگ و آسمانی بهره جست.

به طور کلی در قرآن که معجزه‌ی جاوید پیامبر است می‌توان به دو گونه محتوایی و روشی نگریست. به تعبیر دیگر قرآن دارای دو مقام است: مقام شناختاری و مقام روش شناختی. در مقام شناختاری آشنایی با مفاهیم، تعلیم، اندیشه‌ها و تمییز حق از باطل مورد نظر می‌باشد، و اما در مقام روش شناختی، شیوه‌ها، اسلوب‌ها و روش‌هایی که قرآن در حوزه‌های مختلف به کار بسته است مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهش حاضر ب برگزیدن مقام دوم سعی دارد روش‌های یادگیری دیداری و شنیداری قرآن کریم بر روی دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی در شهر بوشهر را به بوته آزمایش گذارد.

یکی از پر کار برد ترین کارهای صورت گرفته توسط پیامبر (ص) در زمینه ترویج قرآن کریم، آموزش روش‌های مناسب مفاهیم، تلاوت و حفظ قرآن کریم می‌باشد. به گونه‌ای که برای عموم جامعه قابل فهم و دارای جاذبه باشد. به طوری که در حال حاضر یادگیری قرآن کریم برای شخص، مکان یا زمان خاصی نمی‌باشد و به راحتی هر چه تمام‌تر می‌توان آن را در همه جا و همه لحظات آموخت. از این رو در کشور عزیزمان جمهوری اسلامی ایران از زمان‌های خیلی دور تا کنون آموزش قرآن کریم، در سطح مفاهیم، تلاوت و حفظ روز به روز رو به افزایش بوده و تا کنون هیچ کس نتوانسته است به طور کامل از یادگیری قرآن کریم از ادوار گذشته تا کنون جلوگیری به عمل آید. در گذر گاه‌های از زمان اقداماتی برای کاهش آن صورت گرفته است که پس از چندی باعث رشد چند برابری آموزش‌شان شده است. الحمدلله پس از دوره انقلاب با شکوه جمهوری اسلامی ایران هم که مسیر آموزش و یادگیری از این دریای علم و معرفت بسیار تسهیل‌تر گردیده است و مشتاقان و آرزومندان در حال حاضر به راحتی و در هر نقطه‌ای از این کره خاکی دسترسی به آموزش و یادگیری قرآن کریم را دارا می‌باشند. از سوی دیگر یکی از برکات انقلاب اسلامی تأسیس مدارس قرآن کریم و همچنین به‌کارگیری نیروهای متخصص در زمینه آموزش روخوانی روان‌خوانی، مفاهیم و حفظ قرآن کریم در آن‌ها می‌باشند. تا دانش‌آموزان و اولیای محترم به راحتی هر چه تمام‌تر و با خیالی آسوده بتوانند یادگیری قرآن کریم را به فرزندان خود آموزش دهند. همچنین مطالعات گذشته نشان می‌دهد که یادگیری قرآن کریم توسط آموزگاران متخصص در این رشته می‌تواند آسیب‌های جدی در زمینه آموزش قرآن کریم را بسیار کم رنگ نمایند. از طرفی با تأکید فراوان بر یادگیری عمیق و زیبای روان‌خوانی، روخوانی و حفظ قرآن کریم در تمامی دوره‌ها تحصیلی و به صورت ویژه در مقطع ابتدایی متأسفانه با یک بررسی واقع گرایانه مشاهده می‌گردد بسیاری از دانش‌آموزان از خواندن قرآن در مدارس لذت نمی‌برند. بسیاری از آن‌ها در خواندن آیات قرآن کریم دچار مشکلات زیادی می‌باشند که یکی از دلایل، استفاده از روش تدریس نامناسب می‌باشد. آنچه روش تدریس یک آموزگار خوب را با دیگر آموزگاران مورد تمییز قرار می‌دهد تکنیک‌های روش تدریس یا استفاده از چندین روش یادگیری می‌باشد تا بتواند دانش‌آموزان را در سر کلاس مشتاق به یادگیری نماید.

پیامبر (ص) در جهت آموزش و ترویج قرآن کریم آیات نازل شده را اقراء می‌فرمود. اقراء آیات توسط ایشان سه مرحله اساسی اسماع، استماع و اتباع را شامل می‌شود، چنان که خداوند روش آموزش قرآن به آن حضرت را نیز بر همین اساس بیان فرموده است (سوره قیامه / ۱۹)

یکی از روش‌های که باعث شوق و ذوق یادگیری قرآن کریم در دانش‌آموزان می‌گردد روش یادگیری شنیداری و دیداری می‌باشد. هدف اصلی این تحقیق مقایسه تأثیر روش‌های یادگیری دیداری و شنیداری قرآن کریم بر روی دانش‌آموزان مدرسه ابتدایی شهید رنجبر عالی‌شهر می‌باشد.

یکی از مراحل برنامه ریزی درسی، انتخاب راهبردهای یاددهی-یادگیری و به عبارت دیگر فرآیند تدریس است. انتخاب روش تدریس متأثر از دیگر عناصر قبلی برنامه ریزی است به عنوان مثال مفاهیم و محتوای مختلف، روش‌های آموزش خاص خود را می‌طلبد. لذا در بعضی از نظریه‌های آموزشی، انتخاب روش تدریس به عنوان مرحله‌ای مجزا از جریان برنامه ریزی درسی تلقی می‌شود (علینقی اسرای ۱۳۷۱). در حالی که برخی دیگر از نظریه پردازان معتقدند که تصمیم‌گیری درباره انتخاب روش تدریس باید در ارتباط و هم‌زمان با تهیه مواد و محتویات برنامه درسی انجام گیرد زیرا روش تدریس یک مده درسی جدا و مستقل از خود آن ماده نیست بلکه این دو کاملاً به یکدیگر بستگی دارند و این ماده درسی است که روش تدریس خود را تعیین خواهد کرد (علی اکبر شعاری نژاد ۱۳۶۶).

از دیرباز با نزول قرآن یکی از دغدغه‌های همیشگی دین‌داران آموزش آموزه‌های دینی بوده است. در گستره تاریخ در مناطق مختلف جغرافیایی و نزد مکاتب و فرقه‌های متنوع اسلامی، آموزش قرآن با شیوه‌های متعدد و سلیقه‌ای رایج بوده است. با این توضیح ضروری می‌نماید که تئوریزه کردن روش‌های متعدد تجربی آموزش قرآن نیازمند اجرای پروژه‌های پژوهشی در حوزه روش‌شناسی آموزش قرآن است (نادری ابیانه ۱۳۸۰).

فروزنده نوروزی (۱۳۹۷)، چگونگی استفاده از روش‌های متنوع تدریس بر تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی قرآن را در دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار داده است. با توجه به اینکه از جمله اهداف آموزش قرآن کریم، دست‌یابی به مهارت روخوانی و روان‌خوانی (دوره اول و دوم) می‌باشد، به نظر می‌رسد برخی از دانش‌آموزان در خواندن کلمات و روان‌خوانی مشکل داشتند. دانش‌آموزی که از پیشرفت بالایی برخوردار باشد باید بتواند حروف عربی را بشناسد و به راحتی آیات و عبارات قرآنی را بخواند و در فرایند تدریس حضور فعالی داشته باشد و آیات درسی را روان بخواند، با توجه به ارزشیابی درس قرآن کریم در دوره اول دانش‌آموزان به مهارت روخوانی و در دوره دوم به مهارت روان‌خوانی دست پیدا کنند. این موضوع بسیار اهمیت داشت چراکه آموزش مهارت خواندن از مهم‌ترین اهداف آموزش دوره ابتدایی می‌باشد. و همین مسئله باعث شد تا به‌طور جدی به دنبال حل مشکل این دانش‌آموزان باشیم. ضمن اینکه در دین مبین اسلام هم در آیات قرآنی و روایات معصومین علیهم‌السلام تأکید فراوانی به یادگیری قرآن کریم تأکید شده است.

اولین علتی که به ذهن خطور می‌کند، حرف‌شناسی و حرکت‌شناسی است؛ یعنی ممکن است که تصور شود دلیل نارسایی خواندن قرآن، نداشتن شناخت دقیق نسبت به حروف و حرکات و چگونگی تلفظ آن‌ها باشد و برای رفع این مشکل می‌توان قسمت مهمی از وقت آموزش را، صرف شناساندن حروف و حرکات و چگونگی تلفظ آن‌ها نمود که البته شناسایی و آموزش حروف قرآنی در پایه اول و دوم صورت می‌گیرد ولی در پایه‌های بالاتر به جهت آشنایی دانش‌آموزان با تلفظ حروف و کلمات قرآنی، وقت آنچنانی نیاز نیست و وقت آموزش صرف سایر اصول تجوید می‌گردد.

علت احتمالی دیگری که به نظر می‌رسید، این بود که خواندن کلماتی که با حرکات معمولی مانند: فتحه، کسره و ضمه نشانه گذاری شده‌اند، مشکلی ندارد و اشکال در خواندن کلماتی است که دارای حروف ناخوانا یا علائم تنوین و تشدید و... هستند. از تعدادی از دانش‌آموزان کلاس چهارم خواسته شد تا کلماتی را از قرآن کریم که فاقد حروف ناخوانا، تشدید و تنوین بودند، بخوانند؛ سپس از آن‌ها خواسته شد تا اجزای هریک از کلمات را که به صورت جداگانه نوشته شده بود، قرائت کنند. مانند: «مس تض ع فون» سپس

میزان مهارت آن‌ها را در قرائت کلمات یا میزان مهارتشان در قرائت بخش‌ها باهم مقایسه شد و این فرض اثبات گردید که دانش‌آموزان کلمات را بسیار کندتر و ضعیف‌تر از بخش‌های جدا شده آن‌ها می‌خوانند. یعنی سطح مهارت افراد در قرائت کلمات، خیلی پایین‌تر از سطح مهارت آن‌ها در قرائت بخش‌ها است.

دولابی و برهمن (۱۳۹۷)، راهبردهای تدریس مؤثر در آموزش دینی و قرآن ابتدایی را مورد بررسی قرار دادند که به شرح زیر می‌باشد آموزه‌های دینی، از مهم‌ترین عوامل رشد شخصیتی کودکان هستند که دین اسلام اهمیت فراوانی برای آن قائل است. روان‌شناسان نیز امروزه معتقدند که آموزش‌های دین‌داری باید از دوران کودکی آغاز شود تا نهاد کودک رنگ و بوی دینی بگیرد و رفتار او در دوره‌های دیگر زندگی مبنی بر دین‌داری باشد. مقصود از روش‌های آموزش مفاهیم دینی به کودکان، فنون، شیوه‌ها و دستورالعمل‌های جزئی است که اهداف و اصول آموزش مفاهیم دینی را به ثمر می‌رساند و به آن‌ها عینیت می‌بخشد. در واقع، بخش کاربردی فرایند آموزش مفاهیم دینی، شیوه‌ها و روش‌های آن است. به عبارتی، مهم‌ترین و دشوارترین مرحله از فرایند آموزش، تعیین و تشخیص روش‌های آموزش مفاهیم دینی و استفاده و به کارگیری صحیح و مناسب آن، به ویژه برای کودکان می‌باشد. در کتاب‌های دینی و روان‌شناسی، از آثار تربیت دینی و دوران کودکی بسیار سخن گفته شده است؛ از جمله این که کودکی که با خدا آشناست، هیچ گاه احساس پوچی نمی‌کند و در جای‌جای زندگی‌اش تکیه‌گاه محکمی خواهد داشت و با همین تکیه‌گاه، در برابر مشکلات استقامت می‌کند. تربیت دینی کودک موجب می‌شود او با والدین خود نیز به خوبی رفتار کند و این موجب افزایش وابستگی به والدین می‌شود مفاهیم دینی اموری هستند که با فطرت کودک سازگارند و نیازی به تحمیل و سخت‌گیری ندارند، سخت‌گیری زمانی است که آموزه‌هایی خلاف خواست فطری کودک به گونه‌ای برای او ترسیم و تکرار شود که آن را بدون فکر و اندیشه بپذیرد. علاوه بر این، مفاهیم و آموزه‌های دینی سهل و آسان، زمینه‌های درونی و انگیزشی لازم را برای کودک فراهم نموده، او را به یادگیری مفاهیم و حقایق دینی علاقه‌مند می‌سازد. چنان که خشونت و سخت‌گیری در امر آموزش مفاهیم دینی، کودک را نسبت به اصل دین و تعالیم حیات بخش آن بدبین نموده، آثار و پیامدهای ناگواری در روحیه لطیف او باقی خواهد گذاشت. بنابراین، رعایت این اصل در آموزش مفاهیم دینی کودک چنان مهم است که ائمه معصومین علیهم السلام در سخنان نورانی خویش والدین را بدان سفارش نموده‌اند. بنابر مضمون روایتی از امام صادق علیه السلام به نقل از رسول مکرّم اسلام صلی الله علیه و آله، «والدین کاری را که انجام آن برای کودک آسان و ساده است بپذیرند و آنچه را که انجامش بر وی سنگین و غیر قابل تحمل است از او انتظار نداشته باشند»^۲

در این تحقیق سعی شد، مهم‌ترین اصلی که باید در جریان آموزش مفاهیم دینی به کودکان مورد توجه معلمان و مربیان قرار گیرد، اصل آگاهی بخشی است و اصول دیگر نیز با توجه به این اصل مهم و اساسی قابل اجرا می‌باشند. اما در میان روش‌های مطرح شده نیز، آنچه بسیار مهم می‌باشد، استفاده از روش نمایشی در آموزش مفاهیم دینی است. تجربه‌های آموزشی ثابت کرده است مفاهیم و آموزه‌هایی که با استفاده از روش نمایشی آموزش داده می‌شود، علاوه بر سهولت در یادگیری، از جهت کیفی نیز بهتر و پایدارتر است. استفاده از روش نمایشی از روزگاران پیشین در مراسم‌های دینی و اعتقادی نقش داشته و مانند زبانی مناسب برای بیان حالت و ویژگی‌های عاطفی و باورهای اعتقادی به کار رفته است. در جامعه و قبیله‌های ابتدایی، مراسم دینی بیش‌تر با استفاده از روش نمایشی بوده، تا آن جا که تاریخچه نمایش و تئاتر امروزی به مراسم و آیین‌های مذهبی باز می‌گردد. به دلیل آن که کودکان دبستانی ظرفیت درک و دریافت حقایق انتزاعی را ندارند، از این رو، با استفاده از روش نمایشی می‌توان آموزه‌های دینی را در قالب‌های قابل مشاهده و به گونه‌ای روشن، آسان و محسوس به آنان آموزش داد.

^۲ وسایل الشیعه، ج ۱۵، ابواب احکام الاولاد، باب ۸۶، ص ۱۹۹.

ابراهیم پور (۱۳۹۸)، روشی نو برای تدریس معارف قرآن و عترت با تأکید بر مراکز نظامی را مورد بررسی قرار داده که به شرح زیر می‌باشد.

سنجش شیوه آموزش به منظور ادراک میزان انتقال و تأثیر مفاهیم آموزشی به فراگیران اهمیت زیادی دارد؛ به ویژه اینکه آموزش معارف اسلامی به دانشجویان و رسوخ به نظام اعتقادات و پدیداری در رفتار آنان، به عنوان اهداف تربیتی مورد نظر نظام آموزش عالی به موازات فراگیری رشته‌های تخصصی (غیر علوم انسانی) در فضای دانشگاه اهمیت توجه بر شیوه‌های آموزش را دوچندان می‌کند. توجه به ضرورت تفکر، خلاقیت، تجزیه و تحلیل، زیبایی شناسی و نقد مباحث مطرح، از اصولی‌اند که جذابیت محتوایی را تقویت و زمینه‌های رشد و تعالی دانشجویان را در برابر چالش‌ها و تهدیدهای پیش روی زندگی فراهم می‌کنند.

معتمدی نیا و پیروزی (۱۳۹۹)، نقش تجارب معلمان در تدوین شیوه‌های تدریس صحیح جهت یادگیری بهتر دروس قرآن و دینی را مورد بررسی قرار دادند. از دیدگاه ایشان در تربیت دینی دانش‌آموزان، دو عامل خانواده و مکتب نقش بسیار برجسته‌تری نسبت به دیگر عوامل دارند و در واقع این دو عامل هستند که شخصیت افراد را شکل می‌دهند. در مدرسه هم این معلم است که نقش برجسته‌تری نسبت به سایر عوامل دارد. با توجه به اینکه تربیت دینی به، «شناخت آموزه‌های دین، تبدیل این شناخت‌ها به باورهای قلبی و به کار بستن این باورها در رفتارهای فردی و اجتماعی» تعریف شده است، معلم می‌تواند با تقویت روحیه‌ی حق‌گرایی و قدرت تفکر و تشخیص حق از باطل دانش‌آموزان، الگو دهی رفتاری به آنان و انتخاب شیوه‌ی مناسب در بیان آموزه‌های دینی و پاسخ مناسب به پرسش‌ها و شبهه‌ها، دانش‌آموزان را در راستای تربیت دینی هدایت کند.

شواهد و بررسی‌های نوین پژوهشی نشان می‌دهد که اگر خواهان بهبود یادگیری دانش‌آموزان و ارتقاء عملکرد نظام آموزشی در نیل به اهداف متعالی آن هستیم باید نسبت یا اشاعه و کاربرد روش‌های جدید تعلیم و تربیت و تدریس در مدارس کشور اقدام نمود. به نظر می‌آید که یک نسل مسئول و اندیشمند نسلی است که انسانی بیندیشد و انسانی زندگی کند و این مهم در سایه تعالیم و روش‌های تربیتی و اسلام امکان‌پذیر است، بنابراین داشتن جامعه‌ای مطلوب وارده آل منوط به داشتن انسان‌های خوب و شایسته است و داشتن انسان‌های خوب ریشه در تعلیم و تربیت دینی و اخلاقی صحیح آنان دارند. همچنین می‌توان در نظر گرفت هر گاه تربیت از عناصر روحی و اخلاقی عاری باشد ناقص و بی نتیجه خواهد ماند و عواقب آن عاید اجتماع گشته و زمینه را برای تباهیان فراهم می‌سازد.

با مروری بر تاریخ تعلیم و تربیت درمی‌یابیم از دیرباز یادگیری و آموزش از دغدغه‌های اصلی ذهن متخصصان تعلیم و تربیت به‌ویژه در مقطع ابتدایی بوده است، از طرفی دوان ابتدایی مهم‌ترین مرحله در راستای شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان و از حساس‌ترین مقاطع سنی آنان است و از نظر کارشناسان این دوران بهترین زمان برای انس بیشتر دانش‌آموزان با متون دینی و قرآن کریم است بنابراین اهمیت آموزش در دوران تحصیلی ابتدایی و نیز شکل‌گیری شخصیت انسانی در مرحله‌ی کودکی و تلاقی این دو حاکی از نقش توأمان و فوق‌العاده‌ی شأن در حیات انسانی شخص و زندگی اجتماعی اوست. امروزه آموزش معلمان و یادگیری دانش‌آموزان بسیار حرفه‌ای شده است و روش‌های آموزش نیازمند پاسخگویی به پیچیدگی نیازهای آموزش و یادگیری است، بر همین اساس روش‌های و الگوهای تدریس بخصوص الگوهای تدریس مشارکتی ابزار مهمی برای پاسخگویی به این نیازها است، الگوهای تدریس رویکرد مناسبی برای استفاده از تفکر و تحقیق را در اختیار معلمان و دانش‌آموزان قرار می‌دهند و دانش‌آموزان را به گفتگو، جستجو، تفکر و آموزش یکدیگر فرا می‌خوانند.

در آموزش قرآن کریم در هر مرحله‌ای اعم از آموزش روخوانی و روان‌خوانی یا مفاهیم و مانند آن باید سعی شود که علاقه‌ی دانش‌آموزان نسبت به درس و کلاس درس افزایش یابد کشور و شوق برای این کار در آن‌ها به وجود آید این اشتیاق یا راه‌های که معلم در

در این تحقیق سعی شد دو کانون مهم مدرسه و خانواده از مؤثرترین نهادهای جامعه در تعلیم و تربیت کودکان است هر چه این دو کانون نقش خود را بهتر ایفا کنند و از هماهنگی بیشتری برخوردار باشند دست یابی به اهداف تعلیم و تربیت با موفقیت بیشتری همراه خواهد بود ارتباط بین خانه و مدرسه می‌تواند زمینه‌ی این آشنایی و هماهنگی را فراهم آورد. ابزارها و رسانه‌های آموزشی جزئی از لوازم فرآیند یادگیری است. این ابزارها و رسانه‌ها هر چه از تنوع و جذابیت بیشتری برخوردار است بر عمق و وسعت یادگیری می‌افزاید.

از مؤلفه‌هایی که مؤثر در یادگیری فراگیران است برادری و محبت با آنان می‌باشد زیرا خوش رویی با دیگران، از نشانه‌های حسن سلوک می‌باشد. کسی که به اخلاق حسنه متخلق است، گرچه ناراحت و اندوهگین باشد ولی در برابر دیگران اظهار ناراحتی نمی‌کند. (مهدوی کنی، ۱۳۷۱، ۵۶۱)

در این تحقیق سعی شد روشی نو برای تدریس معارف قرآن و عترت ارائه گردد. نتیجه حاصل از تحقیق این شد یکی از روش‌هایی تدریس فعال که موجب همراهی روح و روان و احساسات فراگیران در تربیت و آموزش می‌شود و معنویت و اخلاق را در دانشجویان تحقق می‌بخشد این هست که در کلاس با اسامی دانشجویان که دارای مفاهیم قرآنی هستند) مانند غفاری، رحیمی، جابری، کریمی، قدسی، عدالت دوست، تقوی، ایمانی، نمازی، امامی، مددی، شمس‌ی(موضوعات کلاس را مرتبط کنیم که موجب می‌شود همه دانشجویان به نوعی در یادگیری بهتر مشارکت نمایند و با معانی اسم خود و مفاهیم مرتبط قرآنی آشنا شوند و تواضع استاد را به دنبال دارد و عزت نفس به دانشجو می‌بخشد. و با تحسین و تشویق باعث رقابت بین دانشجویان می‌شود.

اخگر و اوزوردی (۱۳۹۷)، تأثیر روش‌های فعال تدریس و رسانه‌های تعاملی، بر علاقمند دانش‌آموزان به درس قرآن را مورد بررسی قرار داده که به شرح زیر می‌باشد.

بهترین و کامل‌ترین برنامه تربیتی از سوی پروردگار نازل گردیده و در قرآن کریم جمع‌آوری و در اختیار قرار داده شده است و بدون شک انس با قرآن این کتاب زندگی که سرچشمه‌ی فیض جمال و کمال الهی است، می‌تواند نیازهای آدمی را تأمین نماید. از آن جا که یکی از مهم‌ترین مأموریت وظیفه‌ی آموزش و پرورش فراهم آوردن زمینه‌های لازم جهت دست یابی به اهداف تعلیم و تربیت اسلامی برای آحاد جامعه است و آموزش قرآن کریم به منظور انس و ارتباط دائمی و بهره‌مندی مادام‌العمر از آموزه‌های حیات بخش آن، جایگاه ویژه‌ای در نظام تعلیم و تربیت اسلامی دارد و توجه جدی به تربیت قرآنی و نیز آموزش قرآن کریم در آموزش و پرورش همیشه به ویژه در سال‌های اخیر از تأکیدات و مطالب مقام معظم رهبری از مسئولان آموزش و پرورش بوده است.

در این طرح پژوهشگر با استفاده از روش‌های متنوع، تا حدودی سعی کرد تا از داستان‌های قرآنی به صورت تطبیقی با شرایط روز دانش‌آموزان به عنوان درس زندگی مورد بحث و بررسی قرار دهد. یکی دیگر از راه‌های انس و ارتباط کودکان و دانش‌آموزان با قرآن کریم، تعلیم و تعلم قرآنی آنهاست، تا آن‌ها قرآن را بشناسند و راه‌های استفاده از قرآن کریم در زندگی خود را بیابند و به واسطه آن به رشد و کمال دست یابند، که با آموزش پیام‌های قرآنی قابل فهم و ملموس برای دانش‌آموزان، تا حدودی به این هدف نزدیک شدند. الگوی رفتاری کودکان باید در درجه اول خودشان انس و الفتی با قرآن داشته باشند چرا که کودکان الگو پذیران خوبی هستند و معمولاً از پدر و مادر و معلمین خود الگو می‌گیرند. در آموزش قرآن بیشتر باید از روش‌های غیر مستقیم استفاده کرد تا موجب مقاومت روحی در کودک نشود. تعلیم و تعلم قرآنی عموماً در مساجد و مدارس و منازل صورت می‌گیرد اما به علل مختلف قرآن مأنوسی و عشق و انگیزه لازم برای ارتباط مستمر با قرآن کریم در کودکان به وجود نمی‌آید که در این رابطه با ارتباط دادن قرآن به

زندگی دانش‌آموزان و مهم جلوه دادن دستورات قرآنی و پیام‌های قرآنی با روش‌های مختلف، آن‌ها در می‌یابند که لازمی داشته زندگی خوب و مفید عمل به دستورات قرآن و همچنین انس داشتن با قرآن کریم می‌باشد. نکته‌ی مهم این است که اساسی‌ترین هدف دوره ابتدایی «علاقه به قرآن کریم و انس با آن» است. به طوری که هر نوع آموزش، باید به علاقه‌مندی کودک به قرآن بیانجامد و زمینه ساز انس و ارتباط کودک با قرآن شود و انس امری تدریجی است و به مرور ایجاد می‌شود که بعد از اجرای راه‌حل‌ها در کلاس، در پایان سال تحصیلی این انس و علاقه در رفتار و گفتار دانش‌آموزان به صورت چشمگیری مشهود بود، همچنین گزارش اولیا از رفتار فرزندان‌شان در منزل نیز شاهد براین موضوع می‌باشد.

متأسفانه امروزه در اکثر مدارس ابتدایی زنگ قرآن را به عنوان زنگ کمکی برای دیگر درس‌ها قرار می‌دهند و ساعت تدریس قرآن کریم را کم می‌نمایند و به جای آن ساعت تدریس ریاضی فارسی و ... اضافه می‌نمایند. و بیشتر مدیران و آموزگاران در مدارس تأکید می‌نمایند که دانش‌آموزان به خودی خود و در کانون خانواده قرآن کریم را فرا می‌آموزند و علاقه‌ای به خواندن در مدرسه ندارند. و این خود یکی از تعهدات آموزش قرآن کریم در مدارس می‌باشد که دانش‌آموزان با آن درگیر شده و به صورت ترویجی از یادگیری قرآن دوری می‌نمایند. لذا بر آن شدیم تا بتوانیم با روش‌های مختلف یادگیری از قبیل سنتی، شنیداری و دیداری از این فرصت پیش آمده بهترین بازخورد را داشته باشیم.

بدنه اصلی مقاله:

برای اجرای روش‌های مورد نظر ابتدا مدیر مدرسه را در جریان انجام چنین فعالیت‌هایی قرار داده شد. همچنین به‌طور انفرادی، والدین این دانش‌آموزان را به مدرسه فراخوانده شدند و با بیان و تشریح اهمیت یادگیری قرآن و از آن‌ها درخواست شد که نظارت بر عملکرد دانش‌آموزان در منزل از نظر خواندن قرآن و تمرین صفحات تدریس شده به دقت مورد نظر قرار گیرد و مراتب به معلم (در اینجا محقق) گزارش شود. این موضوع البته با استقبال اکثریت اولیا روبرو گردید. سایر راه‌حل‌هایی که بکار گرفته شد عبارت‌اند از: ساخت رحل قرآن توسط دانش‌آموزان کلاس اول و تشکیل نمایشگاهی از دست ساخته‌های آنان، تشکیل نمایشگاه‌های قرآنی، برگزاری محافل انس با قرآن کریم، نمایش کلیپ‌های قرآنی در کلاس‌هایی که دارای تجهیزات هوشمند بودند.

تحلیل یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد روش‌های انجام شده در چند جهت تأثیر گذار بوده است. ۱- تقویت مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم بر طبق اهداف آموزشی کتاب قرآن دوره ابتدایی ۲- ایجاد تعامل بین دانش‌آموز با سایر اعضای خانواده ۳- راغب نمودن دانش‌آموز به درس قرآن و یادگیری با توجه به جذاب بودن روش‌های انجام شده. بنابراین، این اقدام پژوهی نشان داد روش‌های انجام شده به نحو چشمگیری می‌تواند در فرآیند روخوانی قرآن کریم و علاقه‌مند نمودن دانش‌آموزان به یادگیری مفاهیم دینی و قرآنی و انجام آن در زندگی واقعی دانش‌آموزان مؤثر واقع شود.

در این پژوهش که داده‌های استفاده شده در آن به مدت دو سال از ۱۳۹۸ لغایت ۱۴۰۰ و در مدرسه ابتدایی دخترانه شهید رنجبر عالیشهر جمع‌آوری شده، محقق به عنوان ائمه جماعت و معلم قرآن پایه‌های سوم تا ششم مشغول به خدمت بوده و با مشاهده مشکلات و صعوبت‌های آموزش و یادگیری قرآن را در مواجهه نزدیک با دانش‌آموزان، علاوه بر انجام رسالت تبلیغی خود، در جهت اعتلای اهداف آموزش قرآن کریم اهتمام ورزیده است.

شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات از طریق نشست با مدیران و معاونین مدرسه و کسب اطلاعات اولیه از کمیت جامعه آماری از حیث تعداد کلاس‌ها و تعداد دانش‌آموزان و کیفیت این نمونه از نظر محل زندگی و وضعیت دانش‌آموزان بوده است. به صورت کلی می‌توان گفت در هر پایه دو کلاس ۲۵ تا ۳۰ نفری موجود می‌باشد که معمولاً در هر پایه یک کلاس نسبت به کلاس دیگر از بنیه علمی

بالا‌تری برخوردار بوده و متأسفانه اغلب دانش‌آموزان برآمده از خانواده‌های با مشکلات اقتصادی و اجتماعی فراوان بودند. از جمله مصائب مشاهده شده بی‌اطلاعی والدین از وضعیت تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزان بوده است. این وضعیت بغرنج به گونه‌ای بوده که می‌توان گفت حتی برخی از والدین از ساعات کلاسی دانش‌آموزان اطلاعی نداشته و حتی گاهی رفت و آمد دانش‌آموزان از خانه به مدرسه و بالعکس نیز فاقد هرگونه کنترلی بوده است.

از این رو با بررسی کامل ابتدا برای تشویق دانش‌آموزان به حضور پر شور در کلاس‌ها به صورت روزانه یا در مراسمات جمعی از فواید و آثار و برکات یادگیری قرآن تشریح می‌شد و سپس ساعات کلاس قرآن مربوط به هر پایه که برای دروس دیگر کمتر شده بود را به حالت عادی خود بر گردانده شد.

در روزهای نخست از دانش‌آموزان پایه سوم سؤال شده است که تا کنون چگونه قرآن را یادگرفته اید تقریباً هفتاد درصد از دانش‌آموزان گفتند در این خصوص آموزشی ندیده‌ایم و علاقه‌ای هم به آموزش در این حوزه ندارند. این پاسخ به درک سطحی از فراگیری قرآن کریم ناشی می‌شده است به طوری که غالباً اظهار داشته‌اند: قرآن فقط حمد و سوره می‌باشد که آن هم اگر خواستیم نماز بخوانیم نیاز می‌باشد در غیر این صورت که نیازی نمی‌باشد. یا اینکه درس بسیار آسانی می‌باشد و خود آموزگاران نمرات خوبی به ما می‌دهند دروس اصلی ما ریاضی و فارسی و ... می‌باشد. با این تفاسیر و برداشت‌های اولیه از ما بقی پایه نیاز جدی این دانش‌آموزان را در تغییر روش یادگیری دیده شد. از این رو در هر پایه یه کلاس را با یادگیری دیداری و شنیداری و کلاس دیگر را با یادگیری سنتی و شنیداری شروع شده است.

محققان پیشنهاد می‌کنند در هنگام تدریس قرآن سعی کنید متکلم وحده نباشید و آموزش به صورت یک طرفه نباشد و از دانش‌آموزان در کلیه مباحث یا به طریق گروهی یا جمعی کمک بگیرید تا تنوعی در کار رخ بدهد و علاوه بر جذابیت بیشتر تدریس درکان برای دانش‌آموز راحت‌تر باشید.

با توجه به این تفاسیل هر کلاس را به گروه‌های چهار و پنج نفره تقسیم شد تا با مشارکت یکدیگر نسبت به یادگیری اقدام نمایند در کلاس‌های که یادگیری به صورت شنیداری و سنتی بود یک دانش‌آموز به عنوان سر گروه انتخاب می‌شد و باید تلاوت‌ها را برای ما بقی دانش‌آموزان به صورت صوت و لحن یا به صورت معمولی قرائت می‌نمود و ما بقی اعضای گروه نسبت به اشکال یابی آن اقدام می‌نمودند از طرفی در کلاس‌های که یادگیری به صورت دیداری صورت گرفته هر سر گروه مواظب بود آیاتی از قرآن کریم را مطابق با درس خود پیدا نماید و حروف و صداها را با آیات درس مورد تطابق قرا دهد و سپس برای ما بقی دوستانش توضیح دهد و هر جلسه سر گروه تغییر کرده تا علاوه بر تکراری نبودن موضوع چشم دانش‌آموز به دیدن حرکات و صداها عادت نماید.

پس از مدتی علاقه دانش‌آموزان نسبت به یادگیری قرآن رو به افزایش گذاشته شد به گونه‌ای که پیگیر اضافه کردن ساعاتی بیشتر برای آموزش می‌شدند پس از مدتی برآیند و بازخوردهای تغییر روش یادگیری قرآن کریم را از دانش‌آموزان، آموزگاران، معاونین و مدیر مجموعه دریافت کردیم که نشان می‌داد در کلاس‌های یادگیری دیداری دانش‌آموزان مفاهیم را عمیقی‌تر و بهتر از کلاس‌های شنیداری دریافت کرده‌اند.

برای بررسی وضعیت کلی توانمندی دانش‌آموزان در روش‌های تدریس شنیداری و دیداری در کلاس‌های مختلف مدرسه ارزیابی اولیه صورت پذیرفت و نتایج برای روش‌های تدریس دیداری و شنیداری مطابق جدول ۱ تا ۲ می‌باشد:

جدول ۱. نمرات ارزیابی اولیه تدریس به روش شنیداری برای کلاس‌های سوم تا ششم

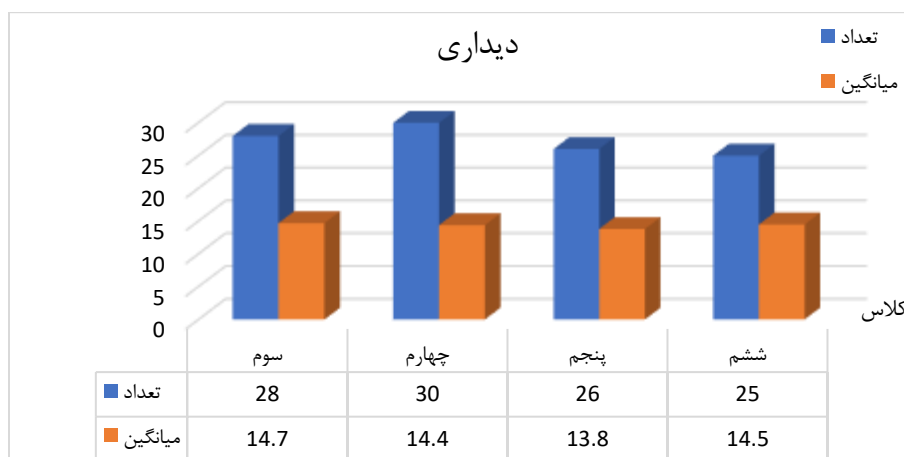
شاخص آماری / پایه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار
سوم	۲۸	۱۳/۸	۱/۸۵	۰/۳۷۸
چهارم	۳۰	۱۴/۲	۱/۹۷	۰/۴۲۳
پنجم	۲۶	۱۴/۳	۱/۸۷	۰/۴۲۹
ششم	۲۵	۱۴/۶	۱/۹۳	۰/۲۶۷

جدول ۲. نمرات ارزیابی اولیه تدریس به روش دیداری برای کلاس‌های سوم تا ششم

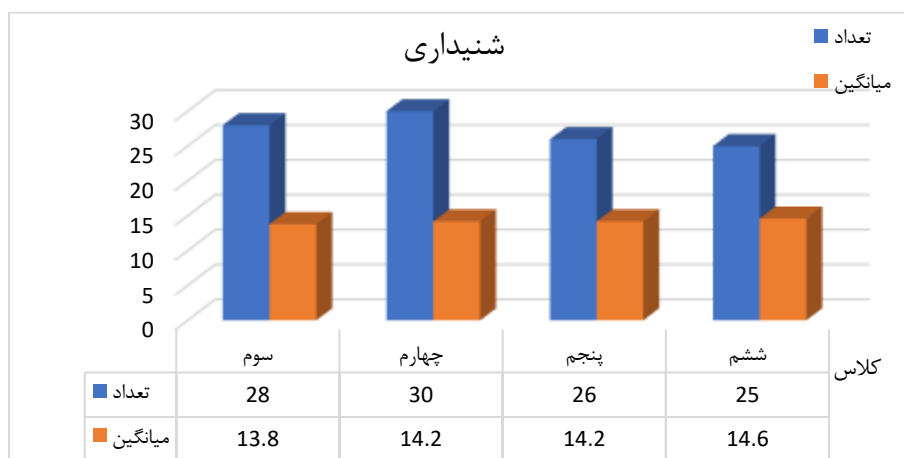
شاخص آماری / پایه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار
سوم	۲۸	۱۴/۷	۱/۶۴	۰/۴۱۲
چهارم	۳۰	۱۴/۴	۱/۷۹	۰/۲۹۷
پنجم	۲۶	۱۳/۸	۱/۴۷	۰/۳۵۱
ششم	۲۵	۱۴/۵	۱/۲۹	۰/۲۲۹

همان‌طور که در جداول ۱ و ۲ آمده است، ارزیابی اولیه از وضعیت دانش‌آموزان نشان دهنده آن است که در روش دیداری یادگیری و رغبت دانش‌آموزان برای درس قرآن بالاتر است. این موضوع در کلاس‌های سوم و چهارم به ترتیب ۱/۰۶، ۱/۰۵ است و در کلاس‌های پنجم و ششم نیز نزدیک به هم گزارش شده است. لذا به صورت کلی در ارزشیابی اولیه احتمال بالای یادگیری بالاتر از طریق روش‌های تدریس دیداری مورد نظر قرار گرفت.

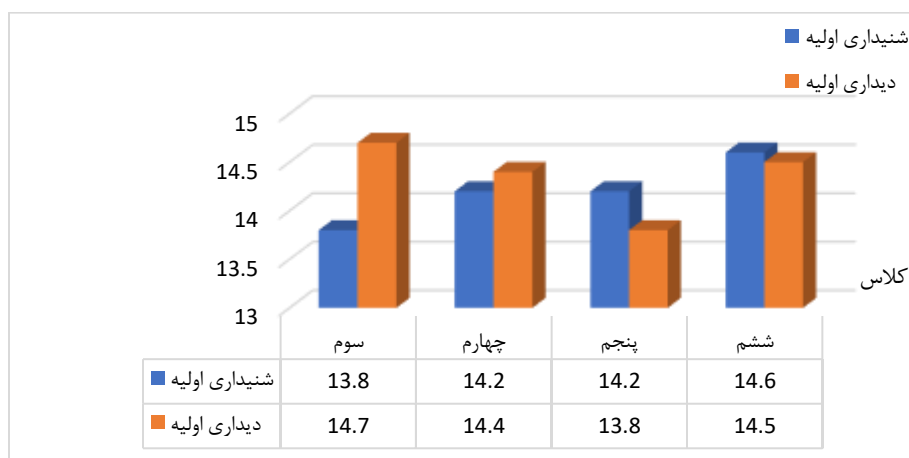
نمایش ستونی مربوط به نمرات ناشی از ارزیابی در روش‌های تدریس دیداری و شنیداری به ترتیب در اشکال ۱ تا ۳ آورده شده است.

شکل ۱. نمرات ارزیابی اولیه تدریس به شیوه دیداری

شکل ۲. نمرات ارزیابی اولیه تدریس به شیوه شنیداری

شکل ۳. مقایسه روش آموزش دیداری و شنیداری در ارزشیابی اولیه دانش آموزان

پس از گذشت پنج ماه و تثبیت روش تدریس مجدداً از دانش آموزان همان کلاس‌ها ارزشیابی به عمل آمد و این بار شاخص نمرات دانش آموزان به عنوان معیاری برای سنجش مهارت آنان در یادگیری و اساس این پژوهش بکار گرفته شد که نتایج آن بر حسب روش شنیداری و دیداری به ترتیب برای کلاس‌های سوم تا ششم در جداول ۳ و ۴ آورده شده است.

جدول ۳. نمرات ارزیابی نهایی تدریس به روش شنیداری برای کلاس‌های سوم تا ششم

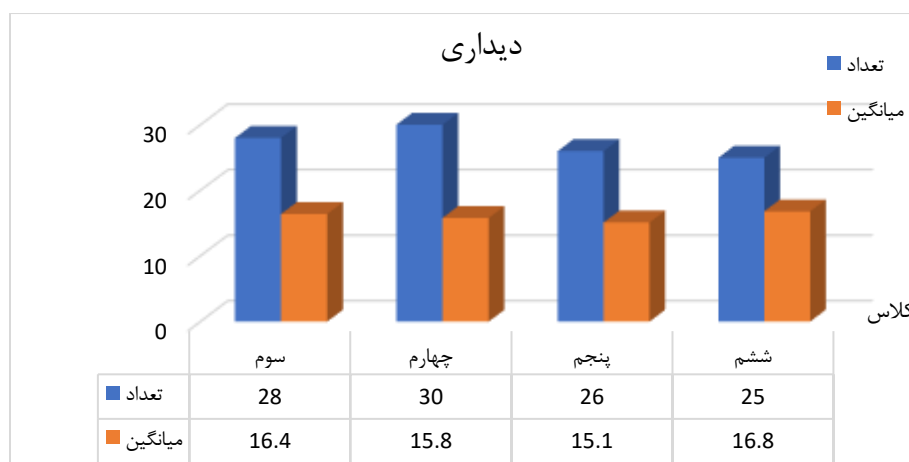
شاخص آماری	تعداد	میانگین
سوم	۲۸	۱۴/۲
چهارم	۳۰	۱۴/۸
پنجم	۲۶	۱۵/۱
ششم	۲۵	۱۴/۹

جدول ۴. نمرات ارزیابی نهایی تدریس به روش دیداری برای کلاس‌های سوم تا ششم

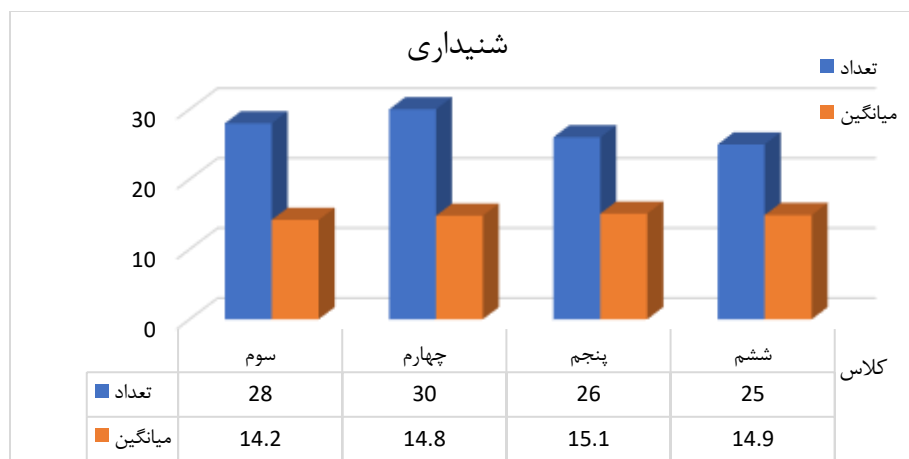
شاخص آماری / پایه	تعداد	میانگین
سوم	۲۸	۱۷/۴
چهارم	۳۰	۱۶/۸
پنجم	۲۶	۱۶/۱
ششم	۲۵	۱۶/۸

همان‌طور که در جداول ۳ و ۴ هویدا است، نمرات دانش‌آموزان به طرز قابل ملاحظه‌ای نسبت به ارزیابی اولیه بهبود پیدا کرده است. این موضوع با استمداد از روش‌های نوین آموزشی بکار گرفته شده به نظر رخدادی قابل انتظار بوده است اما نکته قابل توجه میانگین تا حدود ۳ نمره در پایه سوم و با استفاده از روش دیداری بوده است. تقریباً در تمام پایه‌ها و در هر دو روش دیداری و شنیداری افزایش محسوس نمرات دانش‌آموزان مشاهده می‌شود.

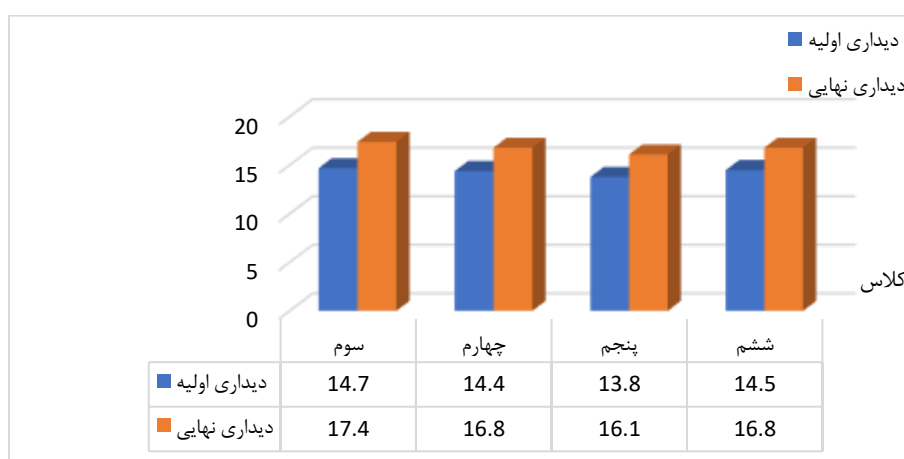
نمایش ستونی مربوط به نمرات ناشی از ارزیابی نهایی در روش‌های تدریس دیداری و شنیداری به ترتیب در اشکال ۴ تا ۷ آورده شده است

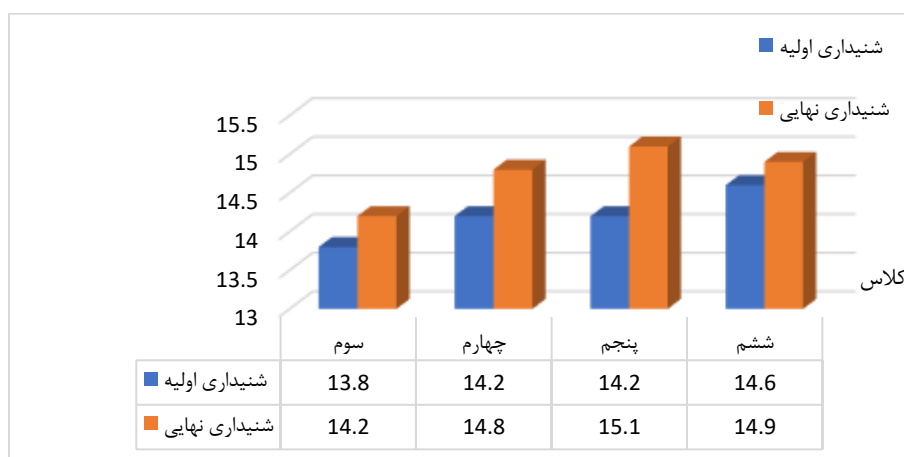
شکل ۴. نمرات ارزیابی نهایی تدریس به شیوه دیداری

شکل ۵. نمرات ارزیابی نهایی تدریس به شیوه شنیداری

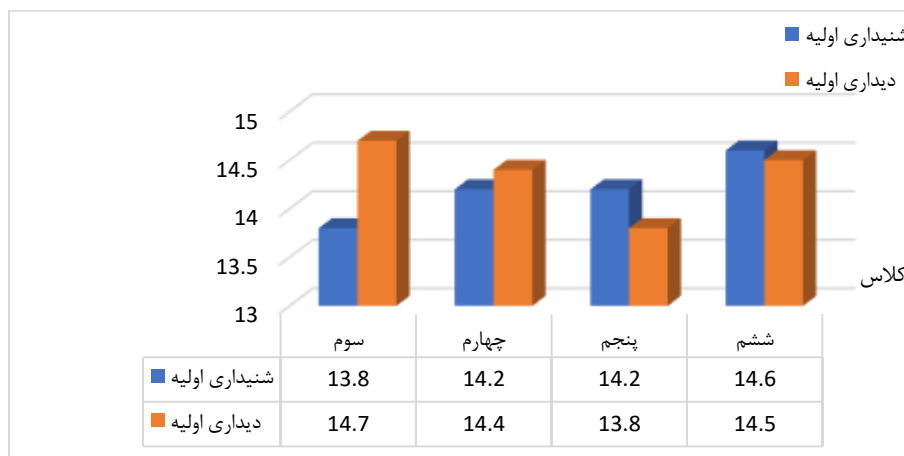

شکل ۶. نمرات ارزیابی اولیه و نهایی تدریس به شیوه دیداری

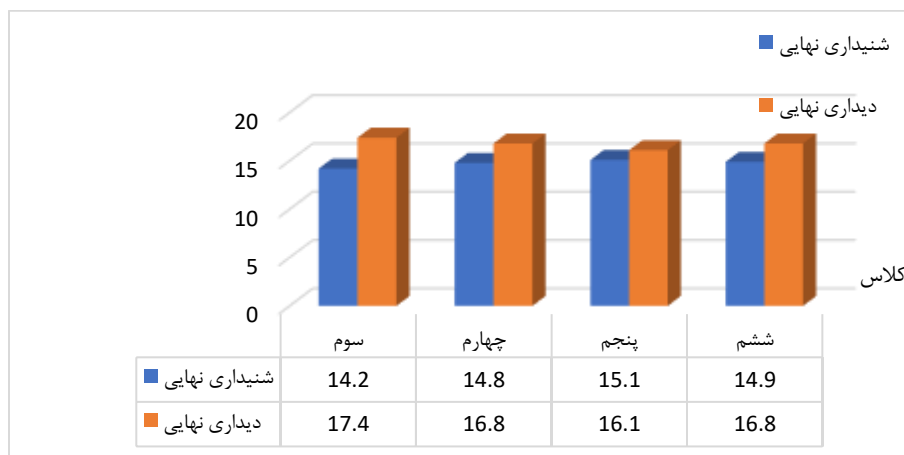

شکل ۷. نمرات ارزیابی اولیه و نهایی تدریس به شیوه شنیداری

در نهایت مقایسه میان روش تدریس دیداری و شنیداری در قالب نمودارهای ستونی در اشکال ۸ و ۹ آورده شده است که نشان می‌دهد هم در ارزیابی اولیه و هم نهایی، دانش‌آموزان میل و رغبت بیشتری برای یادگیری از طریق روش‌های دیداری دارند.

شکل ۸. مقایسه ارزیابی اولیه روش تدریس دیداری و شنیداری

شکل ۹. مقایسه ارزیابی نهایی روش تدریس دیداری و شنیداری

مقایسه نهایی کارکرد روش‌های تدریس به شیوه دیداری و شنیداری حاکی از آن است که دانش‌آموزان از نظر یادگیری با استفاده از روش‌های دیداری نتایج بهتری از خود نشان داده‌اند. در کلاس سوم تا ششم به ترتیب به ترتیب ۳/۲، ۲، ۱، ۹/۰ نمره روش‌های دیداری موثرتر بوده است.

نتیجه‌گیری:

در این تحقیق سعی شده است به عنوان مطالعه موردی در مدرسه شهید رنجبر عالیشهر در پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم مورد مقایسه قرار گیرد و با ارائه یافته‌های به دست آمده بتوان درک بهتری از تفاوت‌ها و نقاط مثبت و منفی این دو روش را به دست آورد. در این تحقیق سعی شده است آموزش قرآن کریم را به عنوان یک درس با اهمیت بالا در مدارس در نظر گرفته شود. از این رو تلاش شده است تا با تشویق دانش‌آموزان با روش یادگیری دیداری و شنیداری شوق و ذوق درس قرآن را برای دانش‌آموزان بیشتر شود و از طرفی دیگر بتوان درک بهتری از ویژگی‌های یادگیری دیداری نسبت به شنیداری ایجاد کرد. یادگیری شنیداری بیشتر

دانش‌آموزان را به سمت و سوق حفظ کردن مقطعی می‌برد تا یادگیری عمقی و پس از مدتی اکثر مطالب را فراموش می‌کنند در حالی که در یادگیری دیداری تثبیت مفاهیم و تصاویر بیشتر نمود پیدا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان داد یادگیری دانش‌آموزان از طریق روش‌های دیداری به مراتب مؤثرتر از روش شنیداری است تا جایی که مثلاً در پایه سوم این موضوع تا تفاوت سه نمره می‌تواند تحقق پیدا کند

فهرست منابع و مآخذ:

- ابراهیم فتح الهی، ۱۳۷۸، متدلوژی رشته الهیات، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۷-۱۸
- داود ابراهیم پور، ۱۳۹۸، روشی نو برای تدریس معارف قرآن و عترت با تأکید بر مراکز نظامی، همایش ملی گام دوم انقلاب اسلامی، رسالت دانشگاه‌ها.
- علی‌اکبر شعاری نژاد، ۱۳۶۶، روانشناسی یادگیری و کاربرد آن در آموزش، تهران انتشارات توس
- علینقی اسرای، ۱۳۷۰، مبانی برنامه‌ریزی آموزش و درسی، دانشگاه تربیت معلم تهران
- فروزنده نوروزی، ۱۳۹۷، چگونه توانستم با استفاده از روش‌های متنوع تدریس، مهارت روخوانی و روان‌خوانی قرآن را در دانش‌آموزان افزایش دهم؟، کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش.
- مریم اخگر و محمدباقر فرقانی اوزوردی، ۱۳۹۷، تأثیر روش‌های فعال تدریس و رسانه‌های تعاملی، بر علاقمند دانش‌آموزان به درس قرآن، کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش.
- مریم عباسقلی دولابی، مریم برهن، ۱۳۹۷، راهبردهای تدریس مؤثر در آموزش دینی و قرآن ابتدایی، کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- مریم معتمدی نیا و زهرا پیروزی، ۱۴۰۰، نقش تجارب معلمان در تدوین شیوه‌های تدریس صحیح جهت یادگیری بهتر دروس قرآن و دینی، کنفرانس بین‌المللی دین، معنویت و کیفیت زندگی.